

היה דבר טבעי, כי הכהן-גדול היה מזה ביום כפורים בקודש הקדשים ז' הזאות אחד למעלה וז' למטה, ותנן אם נגעו הדמים בהפרכת נגעו, ולא ימנע שבהמשך השנים כמה פעמים נגעו, והדם נבלע בהפרכת ככמה עניינים במקדש שהיו נבלעים במקומן, ועתה כשהולל קדושת הפרכת ונסתלק תוקף קדושה ממנו אז יצאו אלו הדמים בטבע. מכל מקום היה חילול השם לעיני הרואים... (מתוך שלה"ק תענית פרק תורה אור א בהגהה).

דף יח

'הערלה וכלאי הכרם מצטרפין זה עם זה' – כמו פיגול ונותר שמצטרפים לענין חיוב אכילה, כדלעיל. כי הכתוב כי קדש הוא כולל גם ערלה וכלאי הכרם שמתקדשים ונאסרים, ומכלילם בלאו אחד לומר שמצטרפים זה עם זה (לקוטי הלכות עפ"י רש"י). ויש מפרשים שמשנתנו הולכת בשיטת רבי מאיר שכל האיסורים מצטרפים ללקות עליהם בכזית משום 'לא תאכלו כל תועבה' (ע' ירושלמי פ"ב דערלה; תוס' יום טוב כאן. וראה באריכות בספר קרן אורה; חדושים ובאורים).

פרק חמישי

'נתנה קטלא בצוארה, טבעת בידה... כיון שנהנה מעל'. מדובר בגזברית שמסורים לה חפצי הקדש, הלכך אינה מתחייבת אלא כשנהנית, אבל שאר כל אדם כבר מעל משעת נטילתו אעפ"י שלא נהנה, משום שהוציאו מרשות הקדש (שיטה מקובצת להלן כ אות יב עפ"י הגמרא שם). לכאורה אפשר לפרש באופן פשוט יותר ולא דוקא בגזברית; כגון שסבורה שהיא שלה, שאין כאן כוונת הוצאה מהקדש ולכן אין מעילה אלא בהנאה – כפי שמשמע בתוס' בקדושין (נה. ד"ה אין). ומשמע מהשטמ"ק שאף באופן זה יש מעילת הוצאה, ודוקא בגזבר אין הוצאה שהרי הוא ברשותו בהתר וידו כיד הקדש, אבל בשאר כל אדם שנטל וסבר שנטל את שלו – מכל מקום הוציא מרשות הקדש ומעל. ונראה שזוהי גם דעת התוס' להלן יט: ד"ה אין. וצ"ע.

'כי תמעל מעל אין מעל אלא שנוי... אכילתו ואכילת חברו הנייתו והניית חברו... מצטרפין זה עם זה ואפילו לזמן מרובה...'...נראה שהוא משום דהך איסורא דמעילה דרשינן במעילה דף י"ח 'כי תמעל מעל – אין מעל אלא שינוי', דמבואר בזה דכל יסוד איסור מעילה הוא משום דין גזל הקדש, וכן מוכח מהא דמעילה שיעורו בפרוטה, וצירף את המעילה לזמן מרובה, ואכילתו ואכילת חברו מצטרפין, אשר כל זה הוא משום דדין גזלה ביה, ולהכי הוא דמצטרף בכל גווני, ושיעורו בפרוטה כדין גזל... (מתוך חדושי הגר"ח הלוי הל' מעילה ח, א).

א. מבואר בדבריו שגם סוג מעילה של 'נהנה' (ללא פגם), יסודו משום גזל הוא, שלכן שיעור הנהנה הוא בשוה-פרוטה ומצטרף לזמן מרובה. והדבר מפורש שם בהמשך דבריו להוכיח זאת מדברי הרמב"ם בפרק ז. [ובספר אבי עזרי (קמא. סנהדרין יט, ד) פרש דברי הרמב"ם הללו באופן אחר, ולפי דבריו נדחית ההוכחה משם]. וכן מובא בחידושים על הש"ס בשם הגר"ח, שלכך אכילתו ואכילת / הניית חברו מצטרפות – לפי שגם באכילתו או בהנייתו, חיובו הוא משום גזל והוצאה, הלכך מצטרפת עם מעילת-הוצאה שנותן לחברו. וכ"ה גם בזכר יצחק (ו ד"ה הן).

ומשמע שהמקור לשיעור שוה פרוטה בנהנה – מן הכתוב 'שלם'. כן כתב בחזו"א (ליקוטי קדשים עמ' 340) עפ"י הגמרא בב"מ.

ב. אין להקשות על יסוד זה מדברי התוס' (כא: ד"ה פרוטה), שהקשו מדוע פרוטה של הקדש שנפלה לתוך כיסו אינה בטלה ברוב – והלא אם המעילה היא כגול, הרי בהדיא כי האי גוונא אין שייך ביטול בממוץ? (ע' בשאלה זו בשב שמעתא ו,ד; שערי ישר ג,כג-כד; ו,טו; שו"ת פרי יצחק ח"א טו) –

אך נראה ודאי שלא הקשו התוס' שייפטר מליתן פרוטה להקדש, אלא שהפרוטה המסוימת שנפלה, תפקע קדושתה, ושוב אם נהנה מהמעוטה לא מעל כי לא נשתמש בכסף מסוים של הקדש אלא שלא פרע חובו להקדש. וגם אם נאמר ש'ממונא לא בטיל' כלל ויש שם פרוטה מסוימת של הקדש אלא שאינה ידועה, מכל מקום הקשו הלא כל פרוטה הפורשת חל עליה דין 'כל דפריש מרובא פריש'. אכן אם הוציא כל הכיס – מעל (כן פירש החזו"א דבריהם – או"ח קכד לדף כו: אות ח). וע"ע בענין זה בשו"ת אבני מילואים ז; אגרות משה כרך א', קדשים יט; שו"ת אחיעזר ח"ב יב,ג; אתון דאורייתא ג; בית האוצר ח"ב יח,טו; שו"ת מהרש"ג ח"ב צו-צט; ברכת שמעון, בהערות לפסחים כו.

ג. עוד האריכו אחרונים בענין זה בפנים שונות. וע"ע במובא לעיל ט: בכריתות כב ובב"ק כ.

(ע"ב) 'מה חטא האמור בתרומה... ובתלוש מן הקרקע... אף חטא האמור במעילה... ובתלוש מן הקרקע' – מכאן שאין מעילה במחובר לקרקע. הנה מבואר בתוס' כאן שישנם שני סוגי מעילות; אחת, מעילה משום הנאה; לעתים חייבים עליה בלא שום פגם, דומיא דסוטה – בדברים שאין בהם פגם, ולעתים אינו חייב אלא אם פגם עם ההנאה, באותו דבר ובאותה שעה, דומיא דתרומה. ועוד מעילה משום שינוי רשות ההקדש, דומיא דעבודת כוכבים. ובסוג זה חייב גם אם לא נהנה ולא פגם.

לאור זאת כתב בספר שער המלך (אישות ב,ג), שדין זה שלמדו מתרומה שאין מעילה במחובר, אינו אמור אלא בסוג מעילה של 'נהנה', כתרומה, אבל המוציא מרשות ההקדש, שמקור חיובו הוא מההשוואה לעבודת כוכבים, חייב גם בדברים שנחשבים מחוברים בכל התורה, אם אך חל עליהם איסור עבודה-זרה, כגון בתלוש ולבסוף חיברו' שהעובד לו נאסר. ובזה יישב פסקי הרמב"ם המוקשים. וכתב על תירוץ זה 'כפתור ופרח'. וכן המנחת-חינוך קילס תירוץ זה (וע' גם בשו"ת דובב מישרים ח"ב סוסי"א קיז). וכן תמך יתדותיו בתירוץ זה האבי-עזרי (מעילה ה.ו. מהדו"ר), ואף הרחיבו לומר שבסוג זה של מעילה הנלמד מע"ז, 'יהא מעילה אף במחובר ממש, שאעפ"י שאין עכו"ם נאסרת במחובר, הלא העובדה דינו בסייף.

(יש להקשות לפי סברה זו; אם כן, דין שליש העושה שליחותו שנלמד מתרומה, לא יהא נוהג אלא במעילת נהנה שמקורה מתרומה, אבל במעילת שינוי-רשות לא, שהרי בעבודת כוכבים אין שם שליחות שאין שליש לדבר עבירה. ובפרט באופן זה של מעילה בתלוש ולבסוף חיברו, שאין לו מקור מתרומה אלא מע"ז, לא יתחייב בה השליח אלא המשלח. וזה לא שמענו. ואין לישב עפ"י שיטת הסוברים שבנהנה אין מועיל שליחות במעילה, כי לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב, והרי על כרחנו להעמיד הלימוד על הוצאה – כי אדרבה, לא נילף כלל דין שליחות למעילה, שהרי לפי סברת השעה"מ מעילת-הוצאה חלוקה ממעילת-הנאה ואין ללמדה מתרומה, ובמעילת נהנה הלא אין תורת שליחות.

אכן יש לישב עפ"י דברי השער-המלך עצמו במקום אחר (מעילה ז,ב), שבאר מדוע הרמב"ם הביא מקור נוסף לדין שליחות במעילה, לומר שבשני סוגי המעילה נאמר דין זה. אלא שהוא כתב שם סברה הפוכה; שמהלימוד מתרומה לבד הייתי אומר שאין שליחות אלא בהוצאה, אבל לא באכילה והנאה, שאין אומרים זה נהנה וזה מתחייב. ומכל מקום לפי האמת ודאי יש שליחות בהוצאה.

[אלא שצ"ע כיצד למדים דין שליחות מהרמת תרומה, הלא בג"ש ד'חטא חטא' למדנו חטא דמעילה מחטא זר האוכל תרומה, כמו לענין נהנה ופגם וצירוף, והרי באכילת זר אין שייכת שליחות. ושמה ילפינן באופן של 'חטא' בהרמה הנזכר בכתוב הזה,

שתרם מהרע על היפה. ולפי"ו יוצא שגם בתרומה יש שליח לדבר עבירה כמו במעילה, וכמו שצדדו כמה אחרונים. ע' רש"ש והר צבי חגיגה י, ובמובא ביוס"ד קדושין מב-מג).

ואולם בספר שערי ישר (ג, כד) חולק על כך וסובר שאין להפריד בין סוגי המעילות בדין זה, לפי שה'חטא' שנאמר במעילה מתייחס לראש המקרא 'כי תמעל מעל', הכולל מעילת הנאה ומעילת הוצאה, וכיון שלמדנו מתרומה שחטא זה מדבר בתלוש, ממילא גם הוצאה מרשות לרשות אמורה רק בדבר תלוש (ועע"ש פרטי האופנים של הוצאה מרשות הקדש במחובר).

[לעצם היסוד שכתבו התוס' שיש סוג מעילה של הוצאה מרשות ללא הנאה, שנלמד מעכו"ם – יש שכתבו שאין כאן סוג חדש של מעילה, אלא גם זה בכלל נהנה הוא, שהרי כשמוציא מקבל תמורה כלשהי, והיא היא הנאתו, אם במכירה – מקבל תמורה ממשית, ואפילו במתנה ובהשאלה – יש כאן טובת הנאה שמקבל (וכן משמע קצת ברש"י, שלא הזכיר מעילת הוצאה כלל, ומפרש ה'שינוי' שלמדים מעכו"ם היינו פגימה ולא שינוי רשות); –

ע' בקרן אורה ובתפארת ישראל כאן; עמודי אור קו; אור שמח מעילה ו; אבי עזרי קמא. סנהדרין יט, ד"ה ובספר; רביעאה. מעילה ו, י – בשיטת הרמב"ם.

ולכאורה יש נפקותא באופן שהוציא ללא הנאה או בהנאה פחות משהו פרוטה].

'אין לי אלא אוכל, נהנה (כ"ג הרא"ש וכן הרש"ש) בדבר שאין בו פגם מניין? אכילתו ואכילת חברו... אפילו לזמן מרובה מניין? תלמוד לומר תמעל מעל מכל מקום...' כללה כאן הברייתא כמה הלכות ביחד [ונקטה את לשון המשנה דלהלן כ.], ומעטה חוזר לפרטן אחת לאחת, 'אי מה... (עפ"י הרד"ל. וע"ע גרסאות / פירושים אחרים, בהגהות מראה כהן ובקרן אורה).

*

'כי תמעל מעל. מעל קרוב ל'מעיל'; ובעין זה 'בגד' קרוב ל'בגד'. מתגלה כאן מהלך המחשבות ההרמוני שיצר את שורשי הלשון העברית. בגד הוא לבוש האדם; בגידה היא הפרת אמונים בעניינים אנושיים כלליים. מעיל הוא לבוש הכהן הגדול; מעילה היא הפרת אמונים בענייני קדושה וכהונה. נראה אפוא שהבוגד עושה מעשה בגד והמועל עושה מעשה מעיל. בגדו של אדם הוא סימן לאופיו. אם האמינו כי כאדם, ואני מכזב באמון זה, מתברר שהייתי רק 'בגד' גרידא; כלפי חוץ אני נראה כאדם – אך אין כאן אלא מסכה של אדם. וכן 'מעיל': היו רשאים לצפות ממני, שרוח כהונה תפעם בקרבי; אך לא היתה עלי אלא מסכה של כהנים.

במסכת מעילה יח ע"א נאמר: 'אין מעל אלא שנוי, וכן הוא אומר איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל, ואומר: וימעלו באלקי אבותיהם ויונו אחרי וגו'". לשון מעילה מציינת את הפרת האימון של אשה כלפי בעלה ושל ישראל כלפי ה'; ומכאן שאין מעילה אלא שינוי: התנהגות המועל היא שונה מזו שהיה ראוי לצפות לה. וכך ביחס אל 'קדשי ה': המועל נהג בהם שלא כראוי – בניגוד למה שהיה צפוי על פי ייעודם' (מתוך פרוש רש"י הירש ויקרא ה,טו).

יצוין שכמה מדרשות חכמים בנויים על חילוף משמעות בגד – בגידה. כגון **בבגדו בה** – שפרש טליתו עליה; **ריח בגדיו** – בוגדיו.

פרק חמישי; דף יח (יט)

- כח. א. מהם אופני מעשה המעילה בהקדש?
 ב. אלו הלכות למדנו בסוגיא למועל בהקדש מזר האוכל תרומה? ובאלו אופנים המועל חייב והאוכל תרומה פטור?
- א. הנהגה מן ההקדש שוה פרוטה (אפילו פחות מכזית. פסחים לב) אף על פי שלא פגם – מעל. הושוותה המעילה ל'מעילה' האמורה בסוטה – הנאה ללא פגם.
 במה דברים אמורים בדבר שאין בו פגם בשימוש (אף אם ברבות הימים הוא נפגם. עפ"י גמרא יט.), כגון ענידת טבעת ורביד, שתיה בכוס של זהב. אבל דבר שרגילותו להיפגם – לא מעל עד שיפגום בהנאתו, כגון לבישת בגדים של הקדש.
 דבר שאינו נפגם (פגם הניכר לעין. עתוס') מיד, כגון בגדים אמצעיים שאינם נשחקים כל כך, או בגדים יקרים שאין לובשים אותם אלא פעם או פעמים בשנה ומקפידים על שמירתם ('מלמלא' כפרש"י והערוך); לרבי עקיבא, מעל בהנאתו שוה-פרוטה מיד, ולחכמים לא מעל עד שיפגום.
 א. הלכה כחכמים (ל"ה עפ"י הרמב"ם). ומשמע ברמב"ם שמפרש מחלוקתם בסוג דברים שיש בהם פגם כגון בגדים, ונהגה באופן מסוים שאינו פוגם.
 ב. דבר שיש בו פגם, ונהגה ממנו ולא פגם – נראה כשם שנתמעט מחיוב הבאת קרבן, כן נתמעט מ'לאו' ואין בדבר איסור תורה (כן צדד במנחת חינוך קכו, כט. והשוה זאת לקדשי עכו"ם. אך יש מקום לדון לאסור מן התורה כדין 'חצי שיעור'. ועוד יש לדון שאם נהגה ולא פגם, שמא חייב לשלם מה שנהגה. וצ"ב).
- המוציא מרשות ההקדש לרשות אחרת – מעל (כי תמעל מעל – אין מעל אלא שינוי, כנאמר בעובד ע"ז). ואפילו לא נהגה בהוצאתו (תוס' עפ"י משנה להלן).
- א. השאיל קרדום של הקדש לאחרים – מעל בשעה שביקע בו, שאז קנאו השואל (כן סתמה הסוגיא להלן, וכדעת רב הונא בב"מ צט). ויש דעה (שם) שמעל בשעה שמשך. (עפ"י תוס'. וע' שטמ"ק שהעיקר להלכה כדעה השניה, שכך מסקנת הסוגיא בב"מ, שתקנו משיכה לשומריין).
- ב. משמע ברמב"ם שגם בדבר הקדוש קדושת הגוף שאינו יוצא לחולין במעילתו, יש בו מעילה בהוצאתו אף ללא הנאה, הגם שבעצם הוא נשאר ברשות ההקדש (וע' קרן אורה יט; אחיעזר ח"ב יח, ג; אבי עזרי מעילה ו, ה).
 הפוגם את ההקדש ולא נהגה – לא מעל.
 וחייב בתשלומי הקרן עכ"פ מדרבנן (עתוס' גטין מט; ב"ק ו). ואפשר מדאורייתא (ע' בשו"ת בית ובול ח"ד ו בדעת הרמב"ם).

- ב. למדנו מעילה מתרומה בגזרה שוה (חטא – חטא) שאינו חייב אלא כשפגם ונהגה (בדבר שיש בו פגם, כאמור), ומי שפגם נהנה, ובדבר שפגם בו נהנה, ופגימתו והנאתו כאחד, ובתלוש מן הקרקע – כמו אכילת תרומה שהיא פגימה עם הנאה ואינה אלא בתלוש. ועוד למדנו שהשליח שעשה שליחות – המשלח מעל (כשם שבתרומה מועילה שליחות בעה"ב לתרום).
 א. נהנה מן ההקדש במחובר; המנחת-חינוך (קכו, ז ט) נסתפק האם יש בדבר איסור תורה, ואם לוקין, ולבסוף (אות כט) צידד שאינו אסור מן התורה. ובטורי אבן (מגילה כג): כתב להוכיח מגמרא להלן שיש איסור תורה בדבר (וע"ע שו"ת אחיעזר ח"ב יח, שהרחיב בזה).

ולענין חיוב תשלומי קרן בהנאה מן המחובר – באבי עזרי (רביעאה. מעילה א, ג בסופו) כתב להוכיח מדברי רש"י שפטור. ואולם צידד בדעת הרמב"ם שמשלם קרן. וכן נקט מצד הסברה הפשוטה בשו"ת אחיעזר (ח"ב יח, ג; נ, א), שחייב לשלם קרן.
ב. שלח את חברו לאכול; צדדו התוס' לומר שהאוכל חייב ולא המשלח, שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב. ובקדושין נסתפקו התוס' בדבר. ויש מדויקים מדברי הרמב"ם שהמשלח חייב (ע' בהסבר הדבר בשער המלך מעילה ז, ב; חדושי הגר"ח הלוי מעילה ח, א; אבי עזרי (קמא) סנהדרין יט, ד; קרן אורה ושפת אמת).

מוספת מעילה על התרומה; אכילתו ואכילת חברו (כגון שאכל בעצמו חצי שיעור והאכיל חברו חצי שיעור. רש"י תוס') הנייתו והניית חברו – מצטרפים, ואפילו לזמן מרובה, מכאן ועד שלש שנים. והוא הדין לאכילתו והניית חברו או הנייתו ואכילת חברו. [אבל בתרומה אינו חייב אלא האוכל ולא הנהנה, ואין שתי אכילות מצטרפים].
המשנה מקודש לקודש, כגון שלקח קרבנות לחובתו מן הקודש – מעל. כל אלו נתרבו מתמעל מעל – מכל מקום.

דף יט

כט. מה דין המעילה באופנים דלהלן?

א. המוציא מן הקודש לקודש.

ב. הנהנה מן החטאת – מחיים ולאחר מיתה.

ג. נהנה כחצי פרוטה ופגם כחצי פרוטה; נהנה בשוה-פרוטה בדבר אחד ופגם בשוה פרוטה בדבר אחר.

ד. המועל אחר מועל – בקדושת דמים ובדק הבית, בבהמה, בכלי שרת, בעצים, בקדשי מזבח שנעשו בעלי מומין.

א. דרשו מתמעל מעל לרבות המוציא מקודש לקודש שמעל, כגון שלקח קרבנות חובתו ממועות הקדש. לרבי שמעון, כיון שהוציא מעל (כ"ה הגרסה שלפנינו וכן דעת הר"פ. אבל רש"י כתב שמעל כשהביא לעזרה, שאז נפטר מאחריות לדעת רבי שמעון). ולר' יהודה, כשנזרק הדם ונתכפר, רק אז נפטר מאחריות חובתו (רש"י ומעל).

א. מסתבר שהמועות יוצאות לחולין ביד המוכר מיד בשעת לקיחת הקרבן, ואעפ"כ לא נתחייב

זה במעילה באותה שעה, לפי שהביא קודש אחר תמורתו (עפ"י זבח תודה).

ב. הרמב"ם ז"ל פסק כרבי יהודה. וכתב שדין זה אמור רק בזבחים, אבל לקח מנחות ונסכים שאין בהם זריקת דם – לא מעל.

ב. הנהנה מן החטאת (ושאר קדשי קדשים) בחייה; כשהיא תמימה – מעל כשנהנה שוה-פרוטה אעפ"י שלא פגם, שכל דבר המיועד למזבח אין בו פגם (לפי שמיועד להקרבה ואין משמעות לדמיו). היתה בעלת מום – לא מעל עד שיפגום. מעל בה כשהיא מתה ושוב אינה מיועדת לפדיה, כיון שנהנה – מעל (מדרבנן. כדלעיל ג; רמב"ם).

הראב"ד (מעילה ו, ב) כתב שאין חילוק בין תמימה לבעלת מום, שהרי גם בתמימה יש פגם –